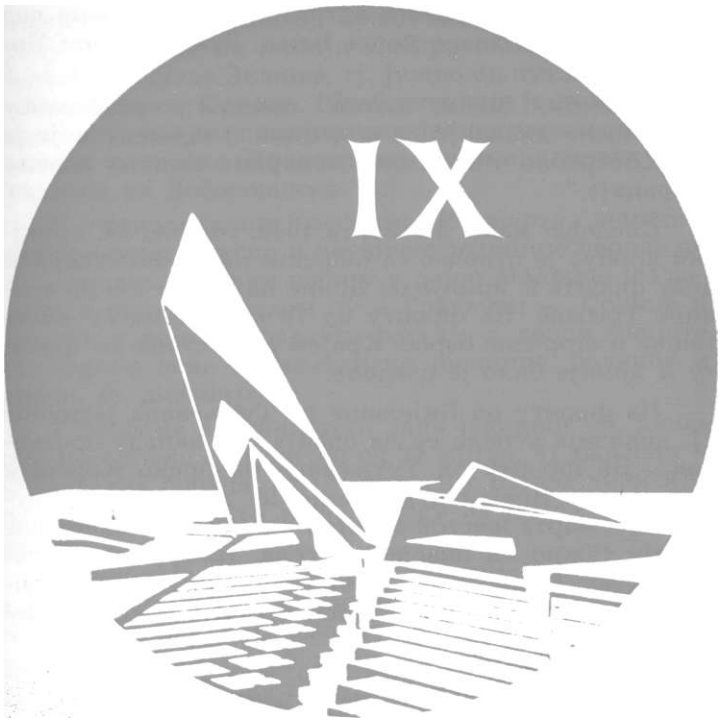

ОПЕРАЦИЈЕ 1, 2. И 3. АРМИЈЕ ЗА ПРОБОЈ ФРОНТА У СРЕМУ У ПРОЛЕЋЕ 1945.

СИТУАЦИЈА НА ЕВРОПСКОМ РАТИШТУ У ПРОЛЕЋЕ 1945.

Ситуација на европском ратишту крајем марта 1945. била је зрела да се напори савезника у антихитлеровској коалицији заврше победом.

На совјетско-немачком фронту Црвена армија је била спремна да крене ка Берлину, Прагу, Бечу и са истока продре у тзв. ,,Хитлерову тврђаву".

На западном фронту америчке, британске и француске армије биле су, такође, спремне да пређу Рајну и продру у ,,Хитлерову тврђаву" са запада.

На фронту у Италији 5. америчка и 8. британска армија чекале су наређење да разбију фронт и преко Болоње крену ка Трсту, Бренеру, Милану и Ђенови.

Југословенска армија завршавала је припреме да крене у завршне операције за ослобођење своје земље и присили на капитулацију немачку Групу армија „Е", која је под својом командом имала, рачунајући и све наоружане квислиншке формације, око 800.000 војника; а само у немачким јединицама било је око 500.000 војника.

Према договору сила антихитлеровске коалиције, било је предвиђено да у другој половини марта и почетком априла 1945. отпочну пролећне стратегијске офанзивне операције с циљем да се продре у „Хитлерову тврђаву" и немачке армије присиле ла безусловну капитулацију.

Општа ситуација на европском ратишту имала је одраза и на ситуацију у Југославији. Пре свега, неуспех немачке стратегијске операције у Мађарској и Барањи и успешан развој совјетске офанзивне операције ка Бечу и југословенске у Лици и Хрватском приморју присилили су немачку Врховну команду оружаних снага да донесе низ целисходних, али непријатних одлука.

Неуспех Групе армија „Југ" да спречи пробој фронта у западној Мађарској и продирање Црвене армије ка Бечу и Грацу и неуспех 15. брдског армиј-

Капетан Драгољуб Моравчић, интендант 1. армије (први здесна) са командантом и политичким комесаром пристаништа на реци Сави у Сремској Митровици почетком априла 1945. (из албума генерала Драгољуба Моравчића)

Група артиљеријских руководилаца 1, 2. и 3. армије упу
ћених крајем јануара 1945. са фронта на школовање у Арти
љеријску официрску школу у Београду. У првом реду сед
(трећи и четврти слева): политички комесар школе Бранк
Савићевић и командант школе мајор Мирко Матковић (и
албума потпуковника Милована Ћелебџића)

ског корпуса Групе армија „Е" да спречи пробој фронта код Бихаћа и у Лици и продирање 4. армије ЈА ка Госпићу, Ријеци и Трсту — створили су веома опасну ситуацију у оперативно-стратегијском распореду немачких оружаних снага у Мађарској, Југославији, Италији и Аустрији. Групе армија „Е" и „Ф" у Југославији биле су поцепане и сувише истурене, док је Група армија „Ц" у Италији била угрожена на левом боку и у позадини.

У овако неповољној оперативно-стратегијској ситуацији, немачка Врховна команда оружаних снага донела је следеће одлуке:

Прво, да реорганизује командовање код групе армија „Е", „Ф" и „Ц" на тај начин што је Команду Групе армија „Ф", са генерал-фелдмаршалом фон Вајксом, повукла из Загреба у Немачку.

Друго, Команду Групе армија „Е" наименовала је за Команду Југоистока и потчинила јој све снаге Групе армија „Ф" јужно од Драве, тј. 15. коњички козачки и 69. резервни армијски корпус. Нешто касније, новонаименованој Команди Југоистока потчињене су снаге 97. армијског корпуса и утврђеног рејона Пуле из Групе армија „Ц" у Истри, све полицијске, четничке и недићевске трупе које су се тада налазиле у Истри и Словеначком приморју под командом вишег вође СС и полиције Јадранског приморја Одила Глобочника, све полицијске и СС јединице — 14. СС (1. украјинска) дивизија — под командом вишег вође СС и полиције Алпског предгорја СС генерала Ервина Резенера, као и јединице квислиншк НДХ.

Треће, да новонаименована Команда Југоисток хитно упути две дивизије у састав 2. оклопне армије Ове две дивизије — 117. ловачка са сремског и 297 са дравског фронта — биле су крајем марта и почет ком априла упућене железницом у Мађарску и Аустрију.

На тај начин, све немачке и квислиншке оружа не формације између Драве на истоку и Јадранско мора и Соче на западу биле су потчињене новонаиме нованом команданту Југоистока генерал-пуковник Александер Леру, који је свој штаб из рејона Нов Градишке преместио у Загреб. Под његовом командом биле су следеће немачке и квислиншке јединице: 15

Група бораца и руководилаца 2. крајишке бригаде са Миланом Згоњанином командантом и Владом Бајићем, политичким комесаром на Крањској гори јуна 1945. (из албума пуковника Душана Узелца)

Р1нтендантура 1. пролетерске дивизије у Товарнику јануара 1945. (слева надесно): војник месар, Блажо Родић, интендант дивизије, Владо Пејаковић, политички комесар Команде позадине 1. армије, Мирко Кецман, заменик интенданта дивизије и манипулант одељка армијске базе у Илоку (из албума генерала Драгољуба Моравчића)

Изградња утоварне рампе на пристаништу у Сремској Митровици марта 1945. Трећи слева је интендант 1. армије Драгољуб Моравчић (из албума генерала Драгољуба Моравчића)

брдски армијски корпус, 15. коњички козачки корпус, 21. брдски армијски корпус, 34. армијски корпус, 69. армијски корпус за нарочиту употребу, 91. армијски корпус, 97. армијски корпус, полицијске и СС јединице Истре и Словеначког приморја, полицијске и СС јединице Алпског предгорја, полицијске и СС јединице Хрватске, усташко-домобранске јединице НДХ, Српски добровољачки корпус генерала Милана Недића, сепаратистичке црногорске четничке јединице Павла Ђуришића, четници Драже Михаиловића и словеначко домобранство — укупно око 800.000 војника.

Крајем марта и почетком априла 1945. оперативно-стратегијску ситуацију на југословенском ратишту карактеришу завршне борбе у последњим немачким офанзивним операцијама, као што су ,,Мајска олуја" у источној Босни и „Брдски ветар" у Славонији, Мославини, Банији, Горском котару и Словенији (Бела крајина и Похорје).

Дошавши до закључка да је њена офанзивна операција у Мађарској и Југославији ,,Пролећно буђење" завршена без успеха, немачка Врховна команда оружаних снага је 20. марта издала наређење Ко-

ПроФееојр др Чернозубов, главни епидемиолог Југословенске армије, др Јова Бијелић, в. д. начелник санитета 1. армије и санитетоки пуковник Црвене армије др Казански, главни хирург 3. украјинског фронта (из албума др Јове Бијелића)

Др Јова Бијелић (други здесна) в. д. начелника санитета 1. армије приликом прегледа кухиње и хране код 3. личке бригаде 6. пролетерске дивизије на дан 30. 3. 1945. (из албума др Јове Бијелића)

Утовар стоке за клање у марвеном депоу у Сремској Митровици почетком априла 1945. (из албума генерала Драгољуба Моравчића)

манди Југоистока да припреми повлачење 21. брдског корпуса из рејона Сарајева у Славонију.

Девет дана касније, 29. марта 1945, немачка Врховна команда оружаних снага наредила је Команди Југоистока да изврши све припреме да сремски фронт повуче до десног крила 2. оклопне армије, под претпоставком да се рејони Бањалуке и Бихаћа налазе у немачким рукама. Поред тога, овим наређењем је било предвиђено да Команда Југоистока хитно упути једну дивизију на јужно крило 2. оклопне армије у Мађарској и да достави предлог одлуке за даље вођење операција.

Поступајући по напред наведеном наређењу, Команда Југоистока је телеграмом од 30. марта обавестила Врховну команду оружаних снага да је припремила повлачење 117. ловачке дивизије (ова дивизија се тога дана налазила у рејону Срнице — Градачац, прим. аутора), чији ће први транспорт кренути „вероватно 1. априла увече", и изложила свој предлог за даље вођење операција. Њиме је било предвиђено да се прекине даље извођење офанзивне операције „Мајска олуја" према Тузли, напусти рејон Бијељине, задрже мостобрани у рејонима Добоја и Брчког и спречи продор јединица Југословенске армије преко линије Грачаница — Брчко, било према северу било према западу, као и да 21. армијски корпус што пре напусти рејон Сарајева, с тим да поседне за одбрану прихватне положаје код Зенице, а да батаљоне тврђавске пешадије и батаљоме за обезбе.ење упути као помоћ 15. брдском армијском корпусу. И, најзад, Команда Југоистока је предложила да Врховна команда оружаних снага одобри повлачење 34. армијског корпуса „најпре на међуположај источно од Брода — источно од Доњег Михољца".

Неповољан развој ситуације крајем марта у Мађарској приморао је Команду Југоистока да, ради обезбеђења н^езаштићеног левог бока на Драви услед повлачења 2. оклопне армије, образује нову Борбену групу „Фишер:' од следећих јединица: Јуришнебригаде „ЈугО'Исток", 68. извиђачког батаљона, 202. тен~ковског батаљона, једне артиљериске групе, 18. полицијског пука, два пионирска батаљона и других мањих јединица.

Исто тако, крајем марта 1945. ради стабилизације фронта на Уни, у рејон Карловца су премештене команда 91. армијског корпуса и делови 104. ловачке дивизије. Овде су команданту 91. корпуса били потчињени 20. ловачки пук, 4. полицијски пук и 13. усташко-домобранска дивизија. Овим јединицама је генерал Ердмансдорф стабилизовао фронт јужно од Карловца,

На сремском фронту Команда Групе армија је на место извучене 117. ловачке дивизије убацила 963. тврђавску бригаду, под командом пуковника Клоца **(К**l**О**1;2), **И** још неке мање јединице.

С циљем да олакша извлачење 21. брдског армијског корпуса из долине Босне, генерал Лер је тамо задржао 7. СС дивизију. Са овако прегруписаним снагама, немачка Група армија „Е" дочекала је пролећну офанзиву Југословенске армије на сремском фронту.

Офанзивна дејства Оперативне групе ударних корпуса (2, 3. и 5) у долини реке Босне, 4. армије и 4. корпуса у Лици, Кордуну и Банији, као и осталих корпуса, диверзантских одреда и ЈРВ у позадини

Руководећи кадар санитетске службе 1. армије са референтима санитета дивизије пред пробој сремског фронта (из албума др Јове Бијелића)

На осматрачници команданта артиљерије 1. пролетерске дивизије 12. априла 1945. слева надесно: мајор Љубивоје Пајовић, командант артиљерије, пуковник Васо Јовановић, командант дивизије и потпуковник Блажо Марковић, начелник штаба дивизије (из албума генерала Љубивоја Пајовића)

непријатељског фронта, задавала су велике бриге немачкој Врховној команди и Команди Југоистока. Ево неких примера који о томе речито говоре.

Током фебруара и марта 1945. године, Група диверзантских одреда, под командом Главног штаба Хрватске, извела је 151 акцију од којих 75 или 50% на железничким пругама, због којих су железничке пруге биле прекинуте на 524 места и при том оштећено или уништено 70 возова и 15 мостова, а рањено или убијено око 1.000 непријатељских војника.

У исто време, ЈРВ и савезничко ваздухопловство извршили су 181 напад на саобраћајне чворове и комуникације и приморали немачку Групу армија „Е" да улаже ванредне напоре како би обезбедила саобраћај макар и са нужним прекидима.

Посебно треба истаћи да је код немачких официра у командама свих степена, од Врховне команде оружаних снага па надоле, бадга стално присутна идеја да се свим силама настави са пружањем отпора. Тежило се да ниједан немачки, а ни квислиншки војник не падне у заробљеништво јединица Југословенске армије. С тим циљем су планиране и извођене све операције одступања Групе армија „Е" за време пролећне офанзиве Југословенске армије 1945. године. Слична мисао је била присутна и код официра свих квислиншких формација. Илустрације ради, наводимо неколико одломака из књиге „Крај на

Балкану" генерала Ериха Рихберга, начелника Штаба Групе армија „Е".

„Стајао је задатак да се грчка армија (Група армија „Е" — примедба аутора) и преузете немачке трупе у Хрватској доведу . . . до немачке групације на Алпима, и да се трупе и јужни део домовине сачувају од предаје комунистима. . .

Са друге стране Команди Групе армија „Е" било је познато да је хрватска влада одржавала везе са Ватиканом и преко њега са западним силама. Код млађег официрског кадра била је на више места изражена жеља да се промени став према немачким трупама које су се повлачиле, како би за себе створили алиби за будућност. Дакле, било је потребно да се ова колебања пажљиво контролишу, да се то предупреди и да се једновремено са повлачењем преко „положаја Звонимир" изврши ,,безболна" ликвидација хрватске државе. . .

У овој ситуацији поново су постале од значаја све старе везе из времена Аустријске монархије. Нико није био подеснији на немачкој страни да их искористи боље од команданта Групе армије ,,Е", који је некад као потпоручник служио у пограничном гарнизону у Вишеграду. Његова личност и његове речи које су подсећале на некадашње другар-

Штаб Космајске (22. српске) бригаде у Шиду јануара 1945. (слева на десно): Радосав Маричић, командант бригаде, Ђуро Љуштина, политички комесар бригаде, Ђуро Кричковић, помоћник политичког комесара бригаде и Миле Ђукић, официр ОЗН-е бригаде (из албума потпуковника Радосава Маричића)

Превожење јединица 3. армије приликом форсирања Драве 12. априла 1945. (из албума пуковника Душана Узелца)

ство у војсци, код хрватског шефа државе и код хрватског генералитета и високих хрватских чиновника постигле су више, него што се могло постићи ауторитетом власти, који Команда Група армија „Е" није имала у односу на њих. Поглавник је наредио премештање своје владе у подручје Алпа, а хрватске оружане снаге примиле су наређење да одмаршују са Немцима и оне су се расформирале."

Исто тако, из једног извештаја обавештајне службе НДХ из Мађарске од 19. јануара 1945, види се да је Ватикан уверавао квислиншке владе Мађарске, Хрватске и Словачке о могућем примирју између Немачког Рајха и западних савезника који ће заштитити ове земље од Совјетског Савеза.

Посебно је карактеристичан извештај папског легата Марконија (Магсопе) упућен влади и клеру НДХ од 31. марта 1945, добијен од специјалног курира из Ватикана, да руске трупе неће прелазити границе НДХ.

Говорећи о покушајима савезничких обавештајних служби да генерала Лера, као Аустријанца, приволе на отказивање послушности Хитлеру и нежачкој Врховној команди и да своје трупе, које су биле састављене претежно од Аустријанаца, стави на страну савезника, генерал Рихберг каже следеће:

„Генерал-пуковник Лер био је један од многих Аустријанаца који су у почетку били привржени националсоцијалистичкој идеологији али најдубље разочарани држањем партије у њиховој домовини после прикључења Хитлеровом Рајху. На једну личност, која се одликовала трезвеношћу, јасноћом и политичком далековидошћу, а истовремено била лично једноставна и скромна, као Лер, морали су управо одбијајуће да делују облици јављања национализма. Савлађивање унутрашњег конфликта, који је произилазио због тога, произашло је код Лера из његовог великонемачког става. Њему је изгледало немогуће, упркос свих сазнања која су га разочарала, да изневери концепцију Рајха. Он се није осећао као војник и војсковођа Аустрије, већ уједињеног немачког Рајха, па је ову идеју желео да спасе преко заједнички претрпљене несреће и преко заједничких гробова. Лер је волео поштовања заслужни Беч и старе источне жупе као сваки од његових земљака. Аустрија је за њега била завичај. Отаџбину је видео већу — на територији где живе сви Немци."

Штаб 3. личке бригаде приликом једне приредбе у Адашевцима марта 1945. У првом реду седе (слева надесно): Гојко Милетић, политички комесар, Љубомир Медић-Брзица, командант бригаде, и Јуре Брмболић, помоћник политичког комесара бригаде (из албума генерала Ђока Јованића)

Представа „Ђиде" у Шиду 27. фебруара 1945. увече после одржане партијске конференције 6. пролетерске дивизије. У првом реду седе (слева надесно): Марко Перић, уредник листа 6. пролетерске дивизије, Лазо Радаковић, начелник штаба дивизије, Никица Пејиновић, политички комесар ди-Бизије, Дане Ћујић, помоћник политичког комесара дивизије и остали (из албума генерала Ђока Јованића)

Улазак јединица 21. бригаде 28. дивизије у Шабац приликом ослобођења — 3. новембра 1944. (из албума генерала Николе Крајшића)

И, најзад, неколико речи о сарадницима окупатора.

Влада и клер НДХ, као што је већ речено, преко Ватикана током 1944. и почетком 1945. ступили су у везу са англо-америчким савезницима и тражили њихову заштиту. Али упркос томе, они су и даље остали у савезу са хитлеровском Немачком. Чак је, по угледу на немачке јединице и по упутствима немачког генерала Ханса Јупеа, крајем 1944. и почетком 1945. извршена реорганизација усташких и домобранских јединица. Биле су формиране тзв. хрватске дивизије и корпуси којима су командовали усташки генерали Мошков, Лубурић Бобан и други. Међутим, ови ће се корпуси распасти под ударцима јединица Југословенске армије током априла и првих дана маја 1945.

Четници Драже Михаиловића су, такође, извршили реорганизацију своје „војске у отаџбини". Од десет српских корпуса, који су се повукли из Србије у источну и средњу Босну, формирано је шест корпуса. Штаб Драже Михаиловића налазио се на Вучјаку, близу Добоја, све до 15. априла 1945, где је уживао помоћ и заштиту немачких команди и јединица.

Четничке јединице Драже Михаиловића формиране на територији источне и средње Босне и Босанске крајине — Мајевички, Требавски, Озренски, Зенички, Романијски, Дрински, Средњебосански и Босанскокрајишки корпус — налазиле су се свака на својој територији и тесно сарађивале са усташко-домобранским и немачким јединицама, од којих су добијале не само помоћ у муницији и санитетском материјалу већ и у болничком лечењу својих рањеника.

Црногорске и санџачке четничке формације под командом Павла Ђуришића и Николе Радовића, по наговору црногорског сепаратисте Секуле Дрљевића, одвојиле су се од Драже Михаиловића и признале врховно вођство Анте Павелића. Ова групација је бројала око 8.000 четника.

Укупне снаге свих домаћих формација које су сарађивале са немачким окупаторима бројале су око 250.000 војника. Од тога је било око 200.000 усташа и домобрана, 40.000 четника, 7.000 недићеваца и око 12.000 словеначких домобрана.

РАСПОРЕД НЕМАЧКОГ 34. АРМИЈСКОГ КОРПУСА

Као што је речено, тежиште одбране немачке Групе армија „Е" на југословенском ратишту било је на сремском фронту. Његова одбрана је била поверена немачком 34. армијском корпусу, којим је командовао ваздухопловни генерал Хелмут Фелми,

Према гледишту немачких високих команди, сремски фронт је обухватао географски простор Срема а касније и источну Славонију и северни део источне Босне. Одбрамбена зона овог корпуса имала је следеће границе:

— предња граница: Мохово на Дунаву — Ловас — Товарник — Илинци — Босут — Дрина до ушћа реке Дрињаче; лева граница: Дунав од Мохова до

Борци 1. пролетерске бригаде заједно са народом Срема на прослави 27. марта 1945. (из кшиге „Прва пролетерска од Београда до Загреба")

ушћа реке Драве и Драва од њеног ушћа у Дунав па узводно до Виљева (искључно); десна граница: Дрињача од ушћа до Шековића — гребени Коњуха и Озрена — искључно рејон Маглаја или, грубо речено, Зворник — Тузла — Добој (све закључно за 34. армијски корпус); задња граница: Доњи Михољац — Ораховица — Плетерница — Капела — Батрина — Прњавор — Теслић — све закључно за 34. армијски корпус.

Линија фронта протезала се десном обалом Драве и Дунава до села Мохова, а потом на југ источно од Ловаса, Товарника и Илинаца до Босута код Градине, затим источна ивица Батроваца па преко непоседнутих мочвара у Босутским шумама ка ушћу Дрине у Саву и Дрином низводно до Јање; од Јање на запад рекама Модран и Гњицом ка Челићу и Зовику а потом на југозапад источно од пута Срнице — Грачаница и од Грачанице преко реке Спрече и гребена Озрена до села Трбук између Добоја и Маглаја. Укупна дужина линије фронта почетком априла 1945. износила је око 300 км.

Укупна јачина свих непријатељских снага под командом 34. армијског корпуса износила је: око 120.000 војника, око 700 топова, велики број тешког и лаког наоружања и преко 700 вучних и транспортних моторних возила.

Распоред снага немачког 34. армијског корпуса почетком априла 1945. био је следећи:

Део фронта на Драви и Дунаву од Доњег Михољца до Даља била је посела 11. ваздухопловна пољска дивизија, ојачана са 606. пуком за осигурање, два полицијска батаљона, једним пионирским батаљоном и пуком усташке милиције „Барања". Задатак ових снага био је да одбраном на десној обали Драве и Дунава штите леви бок сремског фронта. Планом одбране корпуса било је предвиђено да у случају повлачења ове снаге поседну за одбрану наредни појас на линији Валпово — Ђаково.

Од Даља до Вуковара посела је за одбрану Борбена група „Шнајдер", састављена од 86. пука за осигурање, италијанског артиљеријског дивизиона ,,Сани" од три батерија топова и пука усташке милиције „Вука". Ова група се налазила под непосредном командом 34. армијског корпуса и имала је задатак да брани свој део фронта на десној обали Дунава и не дозволи продор јединица Југословенске армије у позадину фронта на Драви и у Срему.

Између Дунава и реке Спачве налазила се 41. тврђавска дивизија, ојачана 963. тврђавском бригадом ,,Клоц", Борбеном групом „Бренер", Борбеном групом „Пфлум", 843. немачко-кавкаским батаљоном, 845. немачко-арапским батаљоном и два батаљона усташа.

Задатак свих јединица био је да упорном одбраном спрече пробој фронта у Срему, потом да се повлаче ка Ђакову и Врпољу с циљем да поседну наредни појас одбране на линији Ђаково — Сава и бране га док се снаге 21. брдског корпуса не повуку из долине реке Босне у рејон Дервента — Босански Брод — Славонски Брод, а затим да се повлаче на положаје источно од Славонског Брода док јединице 21. брдског корпуса не пређу Саву код Славонског Брода и Дубочца.

Део фронта између реке Спачве и Саве и јужно од ове у рејонима Бијељине, Брчког, Срница, Грачанице, Модриче, Босанског Шамца и Орашја бранила је 22. гренадирска дивизија, ојачана 12. усташко-домобранском дивизијом, пет батаљона усташке милиције и јединицама Мајевичког и Требавског четничког корпуса.

Народ Срема са својом војском на једном митингу поводом прославе 27. марта 1945. (из албума генерала Ђока Јованића)

Задатак ових јединица био је да воде одбрану северно и јужно од Саве с циљем да спрече продор јединицама Југословенске армије ка Брчком, Орашју и Босанском Шамцу, форсирају Саву и ударе у бок и позадину снага 34. армијског корпуса у Срему и код Винковаца. Сагласно плану одбране корпуса, ове снаге се повлаче и поседају положаје на десној обали Саве и левој обали Босне, са задатком да их бране док се снаге 21. армијског корпуса не повуку из рејона Сарајева у рејон Добој — Дервента — Славонски Брод.

Јужно крило сремског фронта на линији искључно Срнице — Грачаница — Озрен — Трбук јужно од Добоја бранила је Борбена група „Гајгер", у чијем су се саставу налазили: два батаљона 7. СС дивизије, 1002. гренадирски батаљон, 186. ландесшицен батаљон, 967. тврђавска бригада, група од шест српских четничких корпуса под непосредном командом Драже Михаиловића, део Требавског, Озренски и 2. средњобосански четнички корпус, 15 усташко-домобранска дивизија и пет батаљонс усташке милиције.

Задатак ових јединица је био да бране рејог Добоја све док се снаге 21. брдског корпуса не повук^ из долине реке Босне ка Дервенти и Босанском Броду, а потом, водећи заштитничке борбе, одступају кг Босанском Броду, образују и бране мостобран св(дотле док јединице 21. брдског и 34. армијског корпуса не пређу у Славонију код Славонског Брода I Дубочца.

У дубини одбране 34. армијског корпуса на линији Осијек — Винковци — Жупања налазиле су с< следеће јединице: Штаб 34. армијског корпуса ? Нуштару, Штаб 2. корпусног подручја НДХ и Шта! 3. усташко-домобранске дивизије у Винковцима, 13 усташка бригада, 576. батаљон за осигурање, главни на 117. ловачке дивизије спремне за одлазак ; Аустрију, 5. ловачки домобрански пук и два пук

Противавионски дивизион 1. пролетерске дивизије на положају код Шаренграда априла 1945. (из албума потпуковника Миливоја Катића)

усташке милиције „Барања" и „Посавје". У Винковцима се налазио 475. противавионски дивизион, као и прва батерија 804. противавионског дивизиона.

На другом појасу одбране 34. армијског корпуса, који се протезао линијом Валпово — Ђаковичка Сатница — Ђаково — Стриживојна — Врпоље — Беравци — Јаруга на Сави, налазили су се: домобрански 8. ловачки пук, 2. усташка бригада, 3. усташко-домобранска дивизија, 594. противавионски дивизион и друге позадинске јединице и установе немачког 34. армијског корпуса. Благовремено уређен и делимично поседнут, овај појас одбране требало је да се брани до потпуне евакуације немачких снага из долине реке Босне.

Ради обезбеђења позадинских јединица и установа корпуса и саобраћајних чворова у рејонима Нашица, Плетернице и Славонског Брода од дејстава јединица 6. славонског корпуса, 34. армијски корпус је наредио Полицијској дивизији „Штефан" да око 1. априла 1945. запоседне све важне тачке на превојима Папука и Диљ-планине између Славонског Брода и Подравске Слатине, поделивши зону обезбеђења дивизије на два дела.

У северном делу зоне обезбеђења налазили су се 1. полицијски добровољачки пук, 9. полицијски батаљон и 1. полицијска противтенковска чета. Овим снагама запоседнута су упоришта у рејонима Чачинаца, Ораховице, виса Каповац на превоју између планина Папука и Крндије, Кутјева и Ветова. У рејону Подравске Слатине и Ђералија налазила се Борбена група „Л1ангхајм", јачине два полицијска батаљона, под командом 11. ваздухопловне дивизије, а у рејону Миклеуша усташке снаге јачине једног батаљона.

У јужном делу зоне обезбеђења налазили су се: 3. полицијски пук, 3. и 10. самостални полицијски батаљон, Полицијски одред „Михалсон", 501. жандармеријски мото-батаљон, 2. полицијска батерија, 11. тенковска полицијска чета и 8. ловачка домобранска бригада. Ове снаге су поселе следећа упоришта: Градиште, Бектеж, Цаглин, Рушево, Градац, Плетерница, Слободна власт, Подвиње, Ђаково, Андријевци и Стриживојна.

У ширем рејону Славонског Брода налазиле су се разне јединице Групе армија „Е", на задатку или у пролазу, којима је руководила Фелдкомандантура 605, као и два противавионска дивизиона за одбрану моста на Сави.

На прузи Брод — Винковци — Осијек и Брод — Добој железнички саобраћај обезбеђивали су немачки 5, 13. и 22. железнички батаљони, а одржавање пруге обезбеђивали 10. и 517. железнички инжињеријски батаљони.

Пругу Винковце — Врпоље обезбеђивао је 3. полицијски пук дивизије „Штефан".

Поред наведених снага 34. армијског корпуса, у његову зону одбране постепено су пристизале и снаге 21. брдског армијског корпуса, под командом генерала фон Лејзера (Егпб! УОП Беузег), које су биле ангажоване за одбрану како на јужном крилу срем-

Пуковник Перо Косорић, командант 3. корпуса и капетан Душан Узелац, обавештајни официр корпуса, посматрају ток борбе са немачком 22. гренадирском дивизијом 18. фебруара 1945. (из албума пуковника Душана Узелца)

ског фронта у рејону Добоја, тако и у рејону Славонског Брода. Штаб корпуса са приштапским деловима, 7. СС дивизија ,,Принц Еуген", 369. легионарска дивизија, 181. пешадијска дивизија, 909, 964. и 969. тврђавска бригада, 639. пук за осигурање, Борбена група „Берлин", Борбена група „Кениг", 81. ландесшицен пук, Полицијски пук „Нагел", 19. противавионска дивизија, једна батерија 865. лаког железничког противавионског дивизиона, Руски заштитни корпус са два пука и више самосталних батаљона и чета — укупно око 55.000 војника.

Под командом 21. брдског армијског корпуса налазило се 3. корпусно подручје (генерал Маркуљ), са 8, 9. и 17. усташко-домобранском дивизијом, 3. резервни домобрански пук, усташка милиција и усташка полиција на подручју корпуса — укупно око 25.000.

Бројно стање и наоружање свих непријатељских снага на оперативном подручју 21. брдског корпуса било је: око 80.000 војника са око 550 артиљеријских оруђа и минобацача, 18 оклопних аутомобила, 700 камиона и великом количином другог тешког и лаког пешадијског наоружања.

Када се саберу снаге 21. брдског и 34. армијског корпуса, произлази да је требало да се јединице 1, 2. и 3. армије ЈА боре против 200.000 војника наоружаних са око 1.250 топова, 50 тенкова и оклопних аутомобила и великим количинама тешког и лаког наоружања и великим количинама муниције. Ова два корпуса су располагала са преко 1.500 разних вучних и транспортних камиона и више стотина локомотива и вагона.

СРЕМСКА УТВРЂЕНА ЗОНА

Појам „сремска утврђена зона" појавио се још у току рата одмах по образовању сремског фронта. То је сасвим разумљиво будући да се у Срему налазило тежиште одбране немачке Групе армија „Е".

Из ранијег излагања познато је да је Команда немачке 2. оклопне армије, односно немачка Команда Југоистока још у лето 1944. наредила изградњу низа узастопних „утврђених линија" од Тимока па до јужних и источних падина Алпа. У склопу тих ,,утврђених линија" у Срему се налазило седам „утврђених линија" које су, повезане у једну целину, чиниле ,,Сремску утврђену зону".

У директиви Генералштаба Југословенске армије, од 9. априла 1945. године, за коначно ослобођење Југославије, изричито се каже: „Кроз јако утврђену сремску зону упутити минимум дивизија", или „Избећи фронтални напад свим снагама кроз јако утврђену и минирану сремску зону".

Имајући у виду ове чињенице, биће укратко изложено како је непријатељ фортификацијски уредио два јака утврђена и одбрамбена појаса у сремској утврђеној зони и указано на величину задатка који је са успехом решила Југословенска армија у априлу 1945. Остали одбрамбени појасеви или ,,утврђене линије" неће се описивати јер су јединице 1. пролетерског и 12. корпуса њима овладале током борби у јесен 1944.

Непосредно по завршетку операције „Зимска олуја" (ДА/т^егделлгШег), од 17. до 23. јануара 1945, Команда немачког 34. армијског корпуса предузела је све мере да новопоседнуте положаје на *Нибелунгикој липији* фортификацијски тако уреди и утврди да представљају озбиљну препреку за било ког нападача.

Изградња положаја на новопоседнутој *Нибелуишкој лиији* отпочела је око 20. јануара 1945. Њено фортификацијско уређење трајало је све до дана пробоја сремског фронта.

Минери у јединицама 1. армије уклањали су минско експлозивне препреке и крчили пут пешадији кроз минска поља у Срему (из албума генерала Љубивоја Пајовића)

Група официра 3. корпуса са својим командантом пуковником Пером Косорићем (шести слева у првом реду) у Хан Краму 6. марта 1945. (из албума пуковника Душана Узелца)

ПИБЕЛУНШКА ЛИНИЈА

Предњи крај *Нибелуншке линије* протезао се од Дунава код Мохова па салашима источно од Мохова, Ловаса, Товарника и Илинаца до окуке Босута код сеоцета Градина. Одавде је предњи крај одбране обухватао са истока и југа Батровце и Липовац на десној обали Босута и Спачве.

Инжињеријско уређење предњег краја непријатељске одбране сачињавали су положаји борбеног обезбеђења изграђени у рововском и групном систему утврђивања. Испред свих положаја биле су постављене жичане и минско-експлозивне препреке.

Инжињеријско уређење главног положаја састојало се из три до четири реда ровова са бункерима изграђеним од дрвета и земље, бетонских елемената или армираног бетона.

Поред ровова за пешадију, били су изграђени и противтенковски ровови или су у ту сврху били уређени канали иригационог система којима је обиловао Срем.

Испред или дуж ровова за пешадију, као и испред или дуж противтенковских ровова, биле су постављене разне противпешадијске и противтенковске препреке — жичане, минско-експлозивне и стубови.

Сва села и салаши које су бранили пукови прве линије били су уређени за кружну одбрану. Таква упоришта била су изграђена у рејонима Мохова, Ловаса, Товарника, Илинаца, Батроваца и Липовца. Положаји артиљерије били су, такође, уређени за кружну одбрану.

На сличан начин уређени су и положаји дивизијских резерви на линији Опатовац — шума Јелаш — Илача — Нијемци — Подграђе.

ЗЕЛЕНА ЛИНИЈА

Предњи крај *Зелеие лиише* протезао се од Дунава код Сотине па на југозапад источно од пустаре Грабово, Берка, Оролика, Комлетинаца, Спачванске шуме.

Овај појас одбране био је, такође, добро уређен у фортификацијском смислу и имао је своју дубину све до линије Вуковар — Стари и Нови Јанковци — Привлака — Оток — Спачванске шуме. На њему су немачке јединице 34. армијског корпуса успеле, у децембру 1944, да зауставе продирање на запад 1. пролетерског корпуса НОВЈ и 68. стрељачког корпуса (београдског) Црвене армије. Као што је познато, на овом појасу одбране био је, крајем децембра, сломљен и покушај пробоја фронта од стране јединица нашег 1. пролетерског корпуса и 1. бугарске армије.

ПОЛОЖАЈИ У ДУБИНИ ОДБРАНЕ 34. АРМИЈСКОГ КОРПУСА

Поред положаја на напред наведеним одбрамбеним појасима, односно на *Нибелуншкој линији* и *Зеленој линији,* била су уређена још два појаса у зони одбране немачког 34. армијског корпуса. То су тзв. винковачки и ђаковачки положаји.

Винковачки положаји протезали су се од Вуковара ка Винковцима, а потом на југ ка Жупањи, обухватајући са истока села Роковце, Церну и Градиште. као и град Жупању. На ову линију се надовезивао појас одбране који се протезао од Осијека до Винковаца ослонцима на села Тење, Ласлово, Корог, Тординце и Острово, као и на један део тока реке Вуке.

И, најзад, ђаковачки положаји били су пројектовани и изграђени током зиме и пролећа 1945. Предњи

крај овог појаса одбране протезао се између Драве и Саве на линији Валпово — Ђаково — Стриживојна — Врпоље — Јаруга на Сави. Наређење за изградњу одбрамбених положаја на поменутој линији издала је Команда немачке Групе армија „Е" у складу са планом одбране на сремском фронту. Намме, одбраном на овој линији и њеним продужењем долином реке Босне обезбеђивало се повлачење немачког 21. брдског армијског корпуса.

Сви напред наведени појасеви одбране били су у целини или делимично поседнути. Само по себи се разуме да је први одбрамбени појас, односно *Нибелушка линија,* био у целини поседнут. Његов јужни наставак у Спачванским шумама и у селима између реке Спачве и Саве био је такође поседнут, али не непрекидно, већ по систему упоришта од којих су најважнија била она у рејону железничке станице Спачва и јужно у селима Врбањи, Сољанима, Строшинцима, Јамени, Рачиновцима, Дреновцима и Гуњи.

На осталим одбрамбеним појасима били су поседнути само поједини одсеци по систему упоришта.

Процењује се да је у читавој дубини сремске утврђене зоне било ископано на хиљаде километара разних ровова, изграђено неколико стотина километара жичаних и других препрека и ,,посејано" на стотине хиљада противпешадијских и противтенковских мина. Поред тога, било је припремљено за рушење неколико стотина објеката на комуникацијама, каналима и у насељеним местима.

Из онога што је напред изложено, произлази закључак да је сремска утврђена зона заиста била утврђена и да је била сасвим умесна одлука Генералштаба ЈА да се „кроз јако утврђену зону" упути што мање дивизија и да се напори за пробој фронта остваре „у пуној сарадњи са што моћнијом техником, на што ограниченијем простору".

ПРИПРЕМАЊЕ ПЛАНОВА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Припремајући операције за коначно ослобођење Југославије, Врховни штаб НОВ и ПОЈ предузео је почетком 1945. мере да се са савезницима (САД, В. Британија и Совјетски Савез) и њиховим оружаним снагама у Мађарској и Италији постигне споразум о зонама дејства и ускладе дејства оружаних снага у завршним операцијама.

На састанцима одржаним у Београду од 21. до 25. фебруара 1945. маршал Тито је са фелдмаршалом Александером, командантом савезничких снага за Средоземље, постигао одговарајући споразум за усклађивање дејстава Југословенске армије у завршним операцијама у Хрватској, Словенији и Аустрији. Између осталог, са фелдмаршалом Александером био је постигнут споразум да до 30. марта отпочну операције у Лици, Горском котару, Словеначком приморју и Корушкој, како би се везале оперативне резерве немачке Групе армија „Ц" на том простору и олакшале операције у северној Италији.

Поред тога, био је постигнут споразум и са маршалом Толбухином о садејству совјетских и бугарских јединица у операцијама у западној Мађарској и Аустрији и југословенских јединица у граничним областима северно од Драве и Муре — у Међумурју, Прекмурју и Штајерској.

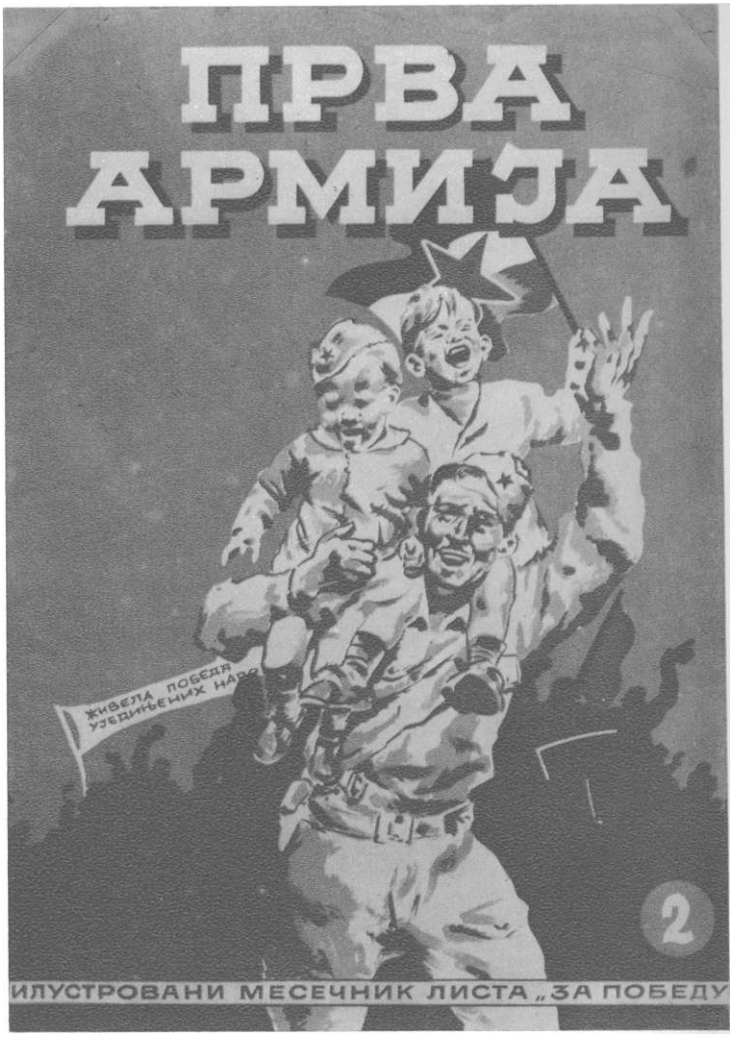

Насловна страна другог броја илустрованог месечника листа 1. армије „За победу". Уредник листа је био Јован — Лола Вујошевић (из архивске грађе генерала Љубивоја Пајовића)

Радиофонисти противавионског дивизиона 1. пролетерске дивизије успостављају радио-везу са командантом артиљерије дивизије на дан 12. априла 1945. Први здесна је Миливоје Катић, политички комесар дивизиона (из албума потпуковника Миливоја Катића)

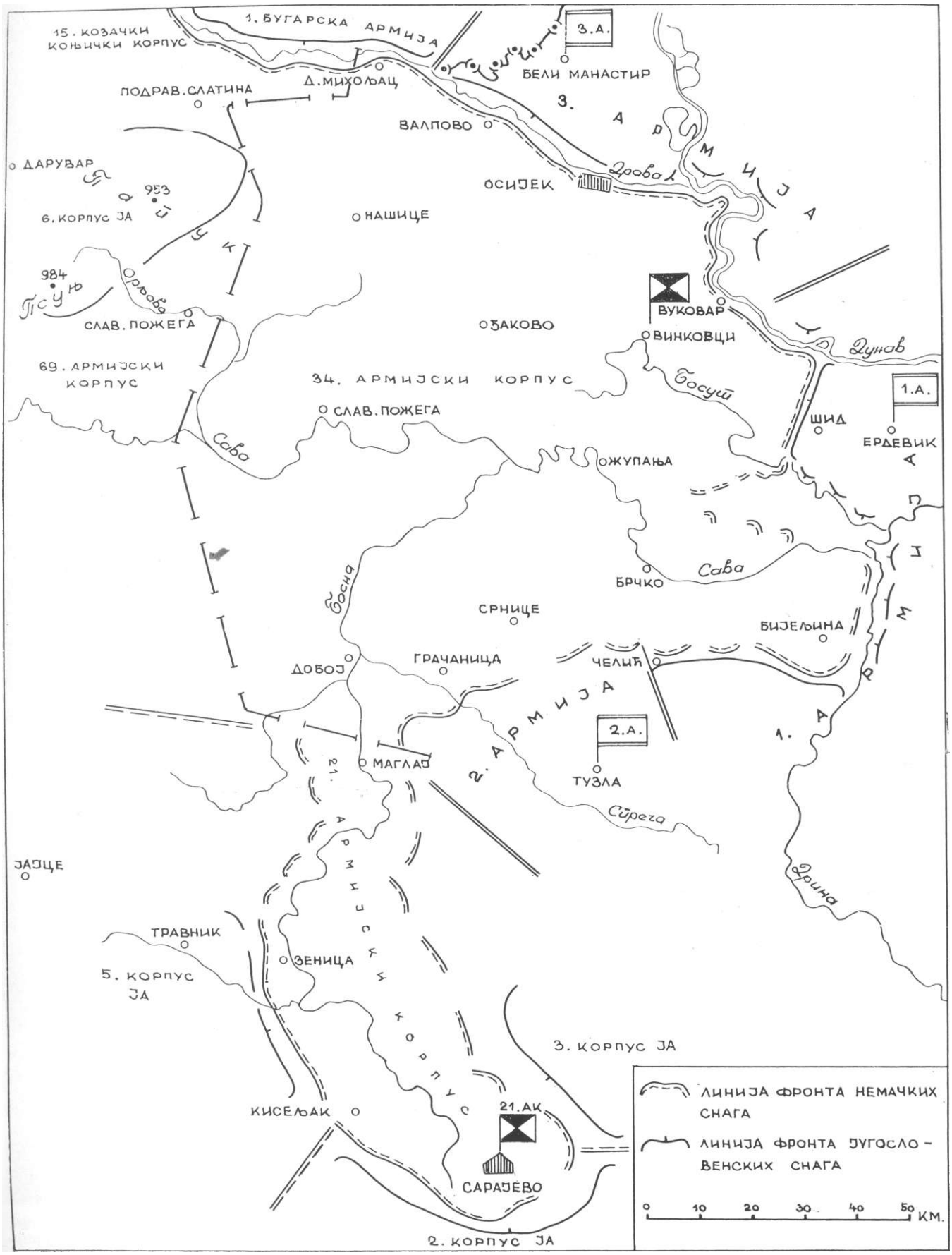

Обострани распоред немачких и југословенских снага у Славонији, Срему и Босни почетком априла 1945.

Пошто су током фебруара и марта са успехом завршени договори са савезницима о припремама, циљевима и начину извршења завршних стратегијских операција на мађарском, југословенском и италијанском ратишту, Врховни штаб НОВ и ПОЈ (Генералштаб ЈА) разрадио је током марта план стратегијских операција за ослобођење Југославије.

Ради упознавања команданта оперативно-стратегијских јединица са пројектованим планом операција, Врховни командант Југословенске армије маршал Тито имао је два састанка са командантима армија у Београду — један од 25. фебруара до 4. марта и други од 25. до 27. марта 1945.

На састанку одржаном 25. до 27. марта 1945. команданти армија су детаљно упознати са пројектованим планом стратегијских операција за ослобођење Југославије. Том приликом утврђени су сви основни елементи плана операција, као што су подела и груписање снага и задаци јединица током операција армија, корпуса, Главног штаба Хрватске и Главног штаба Словеније.

На овом састанку је одлучено да се пробој стратегијског фронта у Срему изврши комбинованим маневром: двоструким обухватом са оба крила и пробојем сремске утврђене зоне. Овај задатак су добиле јединице 1, 2. и 3. армије.

Исто тако, на овом састанку је одлучено да се почетни удар за разбијање сремског фронта нанеее на фронту Моровић — Сремска Рача — Јања — Корај — Челић — Сребреник — Грачаница с циљем да се брзим продором кроз слабије поседнуту и слабије утврђену зону избије на бок и у позадину непријатељских снага које су браниле добро утврђени део фронта између Дунава, Босута и Спачве, привуче на себе један део снага из Срема и Славоније и на тај начин олакша пробој фронта у Срему, форсирање Дунава, Драве и Саве, спајање левокрилних групација 1. и 3. армије, опкољавање и уништење снага које буду браниле „сремску утврђену зону".

У првој етапи операције у трајању пет до шест дана било је предвиђено да се разбију снаге непријатеља јужно од Саве у источној Босни и овлада рејонима Бијељина — Брчко — Срнице — Модрича — Босански Шамац — Орашје и Строшинци — Врбања — Гуња, између Спачве и Саве.

У другој етапи операције у трајању три до четири дана било је предвиђено да се главним снагама једновремено форсирају Драва у рејону Валпова и Сава у рејону Жупање, образују мостобрани и брзим продирањем ка рејону Винковаца споје кракови оперативних клешта у рејону Старих и Нових Миковаца, као и да се изврши пробој утврђене сремске зоне између Дунава и Босута и продре у рејон Винковаца.

У овој етапи снаге 2. армије и 3. корпуса овладале су рејоном Добој — Жепче и обезбеђивале леви бок снага 1. армије у Срему.

У трећој етапи операције у трајању два до три дана било је предвиђено да се, обезбеђујући се према западу, изврши напад за уништење опкољених непријатељских снага источно од линије Валпово — Жупања.

У овој етапи 2. армија би овладала рејоном Дервента — Босански Брод.

Прва македонска бригада у строју пред полагање заклетве код Илока у априлу 1945. У првом плану стоје командант бригаде Тихомир Шаревски (лево) и политички комесар бригаде Јаким Спировски (из албума генерала Тихомира Шареског)

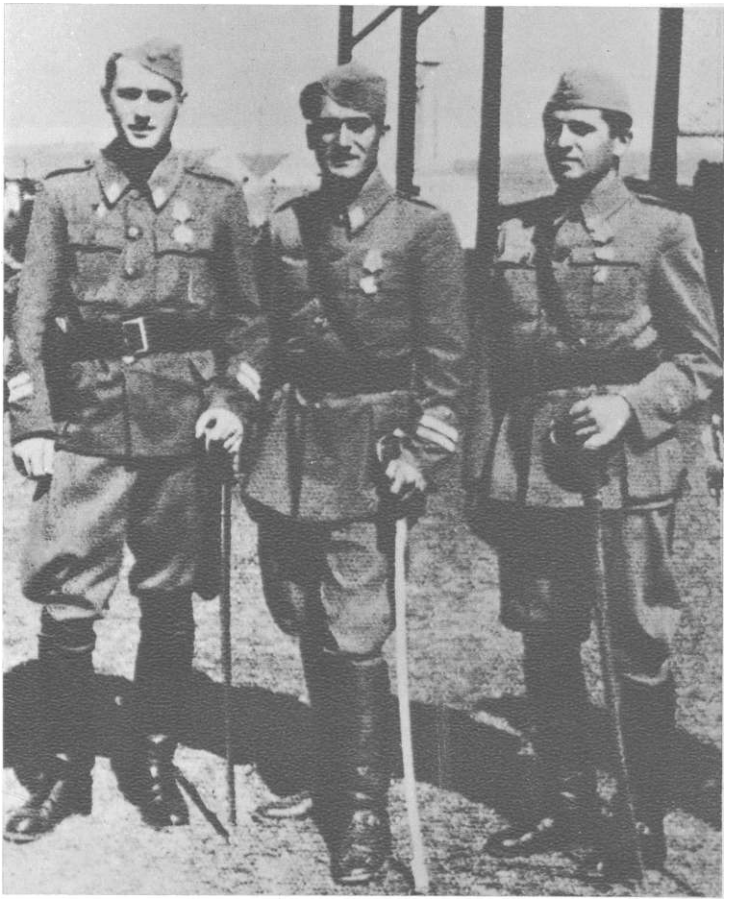

Командни кадар 1. коњичке бригаде (слева надесно): мајор Карло Шуман, политички комесар бригаде, мајор Срећко Стојадиновић, командант бригаде, и капетан Ђуро Шајиновић, помоћник политичког комесара бригаде (из албума Карла Шумана)

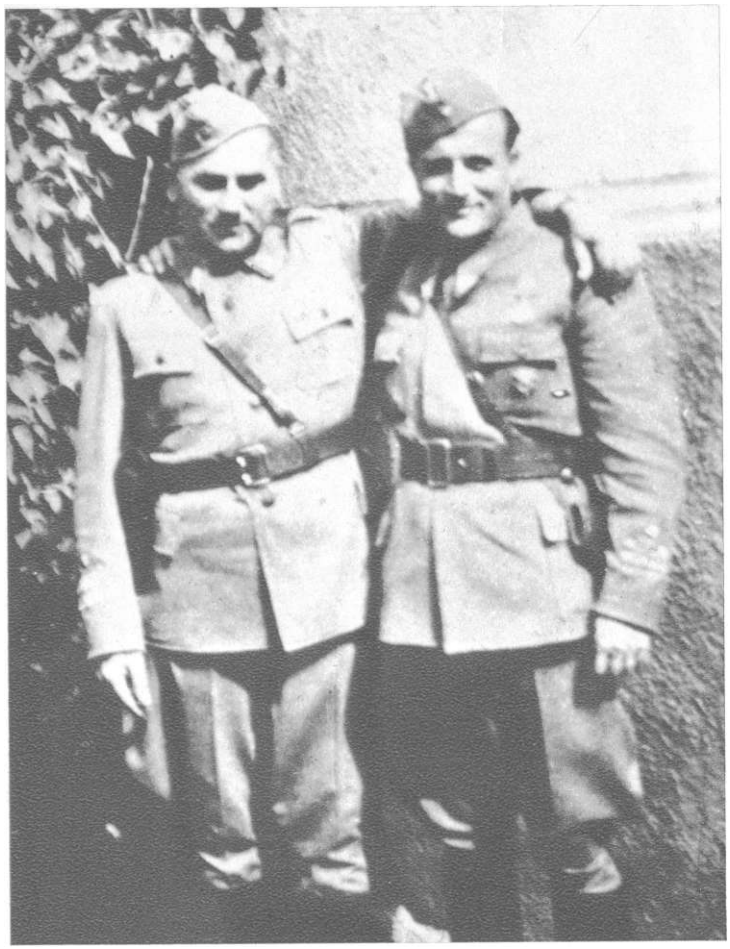

Потпуковник Воја Радић, командант 2. тенковске бригаде (лево) и капетан Милован Ивковић, начелник артиљеријско-техничког снабдевања 1. армије у Ердевику почетком априла 1945. (из породичног албума покојног генерала Воје Радића)

По извршењу задатка у првој операцији, све три армије отпочеле су операције гоњења, и то: 3. армија правцем Осијек — Нашице — Вараждин, 1. армија правцем Винковци — Брод — Загреб и 2. армија правцем Добој — Бања Лука — Карловац.

ЗАДАЦИ 1, 2. И 3. АРМИЈЕ

Сагласно основној замисли за пробој стратегијског фронта у Срему, Генералштаб ЈА извршио је поделу расположивих снага и средстава 1, 2. и 3. армије и снага и средстава која су се налазила под његовом непосредном командом и одредио им следеће задатке:

Трећа армија, са три дивизије (16, 36. и 51) на фронту у Барањи на левој обали Драве од Торјанаца до ушћа у Дунав а помоћне снаге од једне бригаде (8. бригада 51. дивизије) код села Војска у Бачкој, имала је задатак да главним снагама форсира Драву код Валпова и Осијека а помоћним Дунав код Даља.

После извршеног форсирања Драве и Дунава и образовања мостобрана, задатак 3. армије је био:

— у првом случају, ако армија не отвори пут из сремске утврђене зоне за Славонију, да продире ка југу с циљем да ударом у позадину сремског фронта садејствује с 1. армијом у уништавању непријатеља у рејону Винковаца. Задатак 6. корпуса је био да штити десни бок 3. армије;

— У ДРУГОМ случају, ако 1. армија изврши пробој сремске утврђене зоне, да продире у Подравину општим правцем Нашице — Подравска Слатина — Копривница — Вараждин; у овом случају корпус је требало да садејствује 3. армији у ослобођењу Нашица.

Шести корпус, који је у свом саставу имао 12. и 40. дивизију, стављен је под команду 3. армије и имао је задатак да наступа правцем Папук — Крндија како би у време форсирања Драве и образовања мостобрана код Валпова спречио интервенцију непријатељских снага од Нашица ка Валпову, а потом да садејствује с 3. армијом при овладавању рејоном Нашица.

Прва армија, са десет дивизија, једном коњичком и једном тенковском бригадом (1, 2. и 6. пролетерска, 5, 11, 17, 21. и 22. дивизија, 15. корпус са 42. и 48. дивизијом, 1. коњичка и 2. тенковска бригада) требало је, сагласно плану операције за пробој сремског фронта, да групише своје снаге у две групе дивизија приближно исте јачине.

Северна група дивизија, коју су сачињавали 15. корпус са 42. и 48. дивизијом, 1. пролетерска и 21. и 22. дивизија и 2. тенковска бригада без једног батаљона, требало је да групише своје снаге и средства у Срему између Дунава и Липовца на Босуту. Њен задатак је био да изврши пробој утврђене зоне на своме десном крилу са циљем да што пре избије на линију Вуковар — Винковци и споји се са левим крилом 3. армије.

Јужна група дивизија, коју су сачињавале 2. и 6. пролетерска и 5, 11. и 17. дивизија, 1. коњичка бригада и један тенковски батаљон 2. тенковске бригаде, без једне тенковске чете, требало је да групише своје снаге у две оперативне групе: Босутску оперативну групу између Спачве и Саве и Босанску оперативну групу јужно од Саве.

Босутска оперативна група, коју су сачињавале 6. пролетерска и 11. дивизија и 1. коњичка бригада, требало је своје снаге да групише у Срему у рејону Моровић — Босут. Њен задатак је био да продре између Спачве и Саве ка Жупањи и Брчком, овлада рејоном Врбања — Јамена — Гуња, пресече железничку пругу Брчко — Винковци и споји се са Босанском оперативном групом дивизија у рејону Брчког, а потом да наступа правцем Врбања — Оток — Винковци с циљем да привуче на себе што више непријатељских снага и на тај начин створи што повољније услове Северној групи дивизија да изврши пробој фронта између Дунава и Босута.

Босанска оперативна група дивизија, коју су сачињавале 2. пролетерска и 5. и 17. дивизија и један батаљон тенкова 2. тенковске бригаде, требало је да почетно груписање својих снага изврши у рејону Јања — Модран — Корај — Челић. Њен задатак је био да напада на фронту Јања — Модран — Корај — Челић — Зовик, уништи или зароби непријатељске снаге у рејону Бијељина — Брчко — Орашје — Босански Шамац, форсира Саву на одсеку Брчко — Орашје а потом продужи наступање правцем Жупања — Церна — Иванково како би што пре избила у

рејон Винковаца с циљем да пресече одступницу снагама 34. армијског корпуса у Срему, опколи их и, у садејству са осталим јединицама 1. и 3. армије, уништи или принуди на предају.

После овладаваша сремском утврђеном зоном и избијања на линију Габош — Иванково — Ретковци, 1. армија је имала задатак да предузме енергично гоњење општим правцем Винковци — Славонски Брод — Загреб.

Друга армија, коју су сачињавале 23, 25, 28. и 45. дивизија, требало је да почетно груписање својих снага изврши тако да јој се главне снаге нађу на фронту Сребрник — Сокол, а помоћне на фронту Грачаница — Сочковац — гребен Озрена. Ова армија је имала задатак да у првој етапи операције садејствује с Босанском оперативном групом дивизија 1. армије, с тим да крене у напад један дан раније, изврши пробој фронта у долини реке Тиње код Срница, овлада путевима Грачаница — Срнице — Брчко и Градачац — Брчко, као и рејонима Срнице и Градачац, и на тај начин, раздвојивши снаге непријатеља, у рејонима Брчког и Добоја, обезбеди леви бок Босанске оперативне групе дивизија 1. армије за време напада на снаге непријатеља у рејону Бијељина — Брчко — Орашје — Босански Шамац.

У следећој етапи операција 2. армија је требало да прегрупише своје снаге тако да јој се главне снаге усмере за пробој фронта у долини реке Спрече, тј. на фронту Грачаница — Озрен. Њен задатак је био да разбије непријатељске снаге на мостобрану источно од Добоја, овлада десном обалом реке Босне од Модрича до ушћа реке Пакленице (14 км јужно од Добоја), форсира реку Босну код Модриче и Добоја и овлада рејоном Добоја, остварујући на тај начин садејство са 1. армијом.

Наредни задатак 2. армије био је ослобођење Дервенте и Босанског Брода.

Совјетска Дунавска ратна флотила, која је базирала у рејонима Нови Сад, Илок и Шаренград, имала је задатак да спречи непријатељским речним чамцима пловидбу Дунавом низводно од Шаренграда, увежба јединице 5. српске бригаде 21. дивизије у извођењу десантних борбених радњи, превезе ову бригаду Дунавом узводно ка Сотину ради извршења десанта код Сабадошевог салаша, ватром своје артиљерије учествује у артиљеријској припреми и подршци пробоја и подржи јединице 5. српске бригаде при образовању мостобрана и овладавању рејоном Опатовца.

Група ваздухопловних дивизија, коју су сачињавале 11. ловачка и 42. јуришна дивизија, требало је да изврши базирање својих јединица на аеродромима у Бачкој и Срему, и то: 111. ловачки и 421. јуришни пук на аеродрому Купусина код Сомбора, 113. ловачки и 423. јуришни пук на аеродрому Бачки Брестовац и 112. ловачки и 422. јуришни пук на аеродрому Кленак код Шапца. Задатак Групе ваздухопловних дивизија био је да врши извиђање и подршку трупа на земљи и противваздушну одбрану у зони операција 1, 2. и 3. армије.

КОНЦЕНТРАЦИЈА СНАГА 1, 2. и 3. АРМИЈЕ

Као што је већ речено, на саветовању команданата армија са Врховним командантом, одржаном у Београду од 25. до 27. марта 1945, између осталих донета је и одлука о расподели и груписању снага 1, 2. и 3. армије за извршење операције разбијања сремског фронта.

Колона 1. коњичке бригаде на сремском фронту у априлу 1945. (из албума Карла Шумана)

Колона 1. коњичке бригаде на маршу од Љига ка Ваљеву непосредно после формирања у селу Славковици септембра 1944. (из албума Карла Шумана)

Пошто тада постојеће груписање снага 1, 2. и 3. армије, Сарајевске групе корпуса, 6. и 15. корпуса, 2. пролетерске и 22. дивизије и 2. тенковске бригаде није у потпуности одговарало замисли о почетном распореду снага за предстојеће операције, Генералштаб ЈА издао је одговарајућа наређења поменутим јединицама о њиховом препотчињавању. Тада је наређено да 15. корпус, 2. пролетерска и 17. и 22. дивизија и 2. тенковска бригада уђу у састав 1. армије и да се ставе под команду њеног штаба. Исто тако, било је наређено да се 6. корпус стави под команду 3. армије.

Доношењем одлуке о подели снага и њиховом почетном распореду на саветовању команданата армија код Врховног команданта и издавањем наређења за препотчињавање команди и јединица био је отпочео један замашан посао како у штабовима армија, тако и у штабовима корпуса, дивизија и бригада и командама нижих јединица. Било је потребно не само извршити велике организационе послове у издавању наређења већ и уложити огромне напоре да се јединице из рејона у којима су се затекле доведу у рејоне концентрације или у очекујуће рејоне.

Од јединица које су ушле у састав 1. армије само 1. пролетерска и 21. дивизија и 1. коњичка бригада нису имале потребе да врше покрете да би стигле у рејоне концентрације или у очекујуће рејоне. Све остале јединице су морале да врше краће или дуже маршеве ради стизања у ове рејоне.

Јединице 15. корпуса, које су ушле у састав Северне групе дивизија 1. армије, а на дан 28. марта налазиле се у рејону Земун — Стара Пазова — Добановци — Сурчин, имале су да изврше марш дужине од око 100 км да би стигле у рејон концентрације Сусек — Илок — Ердевик — Чалма. Поред тога, јединице овог корпуса имале су да превале још око 20 км да би извршиле развој и смену јединица 6. пролетерске и 21. дивизије.

Двадесет друга дивизија, која је ушла у састав Северне групе дивизија 1. армије, налазила се 28. марта у рејону Лознице, где је вршила реорганизацију и преоружање својих јединица. У току 30. и 31. марта дивизија је сменила јединице 2. пролетерске дивизије на положајима дуж десне обале Дрине од Лешнице до ушћа у Саву. Тек 4. априла она је наређењем Генералштаба стављена под команду 1. армије, која јој је наредила да изврши марш до рејона Батровци — Липовац и смени јединице 6. пролетерске дивизије. Укупна дужина маршруте од Лознице до Батроваца износила је око 120 км.

Пета дивизија, која је ушла у састав Јужне групе дивизија, требало је да маршем преко Шапца и Зворника превали пут од Ердевика до Бијељине дужине око 200 км. Дуг марш морао је, такође, да превали и Хаубички дивизион Артиљеријске бригаде 6. пролетерске дивизије.

Друга пролетерска дивизија, која је ушла у састав Јужне групе дивизија 1. армије, требало је да

из рејона њене дотадашње употребе у Мачви одмаршује преко Лознице и Зворника у рејон Корај — Челић како би сменила на положају јединице 28. дивизије. Дужина те марш-руте износила је око 160 км.

Седамнаеста дивизија, која је ушла у састав Јужне групе дивизија 1. армије, налазила се крајем марта и почетком априла на положајима у рејону Бијељина — Модран. Она је у свом рејону била смењена од јединица 5. дивизије и одмаршевала у рејон Поточара код Брчког. Дужина ове марш-руте износила је око 30 км.

Друга тенковска бригада, која је ушла у састав Северне групе дивизија 1. армије, требало је да крајем марта и почетком априла пређе пут од рејона Београда до рејона Шида, у дужини од око 120 км.

Шеети корпус, који је био стављен под команду 3. армије, налазио се крајем марта 1945. у рејону Папука, а добио је задатак да се вођењем тешких борби пробије у рејон Нашице — Подгорач, у дужини од око 80 км.

Остале јединице 1, 2. и 3. армије требало је да изврше прегруписавања мањег обима из рејона дотадашње употребе до очекујућих рејона и полазних положаја за напад.

ПРЕГРУПИСАВАЊЕ И РАЗВОЈ 1. АРМИЈЕ

Непосредно по повратку команданта 1. армије из Београда у Ердевик, где се налазио Штаб 1. армије, отпочело је ужурбано издавање наређења и упутстава за прегруписавање имајућих и довођење новододељених јединица у рејоне концентрације и очекујуће рејоне, као и њихов развој у борбене поретке на полазним положајима за напад.

Ова ужурбаност је била диктирана сагледавањем низа објективних тешкоћа које је требало савладати у процесу припрема предстојећих операција за коначно ослобођење земље.

Једна од тих објективних тешкоћа била је у томе што наша армија није располагала са довољно транспортних средстава, а још мање горивом за њих. Због тога је највећи број јединица био приморан да своје покрете у току прегруписавања изврши пешке.

Друга објективна тешкоћа се састојала у томе што наша армија није имала на располагању довољан број превозних средстава за прелаз река. Због тога су покрети јединица из Срема и Србије у источну Босну морали да се врше преко једиког моста у доњем току Дрине код Зворника.

Трећа објективна тешкоћа коју је требало савладати на дугим и заморним маршевима, била је слаба опремљеност војника добром и удобном одећом и обућом. Због тога је велики број бораца стотине километара препешачио бос или у врло слабој об^ћи.

Имајући у виду да је операција 1. и 2. армије за разбијање непријатељског десног крила на сремском фронту требало отпочети најкасније 5. априла 1945. и да се довођење јединица 5. дивизије са ојачањима из Срема и јединица 2. пролетерске дивизије из Мачве у рејон Бијељине морало извршити путем Ердевик — Сремска Митровица — Шабац — Лозница — Зворник — Бијељина, Штаб 1. армије одлучио је да покрет јединица из Срема отпочне још у току ноћи 27/28. марта 1945. Исто тако одлучено је да се у току ноћи 27/28. и у току 28. марта издаду неопходна наређења за довођење јединица.

Воја Радић, командант 2. тенковске бригаде (из породичног албума покојног генерала Воје Радића)

Пошто су земљишни услови, као што су река Сава и Спачванске шуме и веома слаби саобраћајни услови, фронт напада 1. армије поделили на северни и јужни део, Врховни командант је, на предлог Генералштаба ЈА, донео одлуку да се почетно груписање јединица 1. армије изврши у две групе: северну и јужну.

Исто тако, пошто је јужни део фронта 1. армије реком Савом био подељен на босански и босутски део, на саветовању код Врховног команданта донета је одлука да се Јужна група дивизија 1. армије подели на две оперативне групе: Босанску и Босутску оперативну групу.

С обзиром на све наведене услове, донета је одлука да се почетно груписање јединица 1. армије изврши у следећим рејонима концентрације:

— Северна група дивизија у рејону Шаренград — Шид — Ердевик — Илок;

— Јужна група дивизија имала је два рејона концентрације, и то за Босанску оперативну групу у рејону Зворник — Јања — Бијељина, а за Босутску оперативну групу у рејону Батровци — Моровић.

Исто тако, 28. марта 1945. у Штабу 1. армије, у Ердевику, донета је одлука да се изврши подела Штаба армије с циљем да се обезбеди што непосредније командовање јединицама Северне и Јужне групе дивизија. У групу за командовање Јужном групом дивизија — у почетку 2. пролетерска и 5. и 17. дивизија, а касније и 6. пролетерска и 11. и 1. коњичка бригада дивизија — поред команданта армије генерала Дапчевића, ушли су начелник оперативног одељења из Штаба армије и начелник Штаба артиљерије 1. армије са другим помоћним органима и особљем, као и једна чета за везу.

ГРУПИСАЊЕ И РАЗБОЈ СЕВЕРНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА 1. АРМИЈЕ

Пошто је 15. корпус, који се још од 15. јануара 1945. налазио у источном Срему на просторији Земун — Стара Пазова — Добановци — Сурчин, ушао у састав Северне групе дивизија 1. армије, било је неопходно да се његове јединице благовремено доведу ближе линији фронта, прво у рејон прикупљања, а потом у очекујуће рејоне и на полазне положаје за напад. У том циљу, Штаб 1. армије издао је 28. марта наређење Штабу 15. корпуса да са својим јединицама изврши покрете — делом железницом а делом камионима и пешке — из дотадашњег рејона, у рејон Илок — Ердевик — Чалма — Сусек.

Поступајући по добијеном наређењу, јединице 15. корпуса извршиле су наређене покрете у времену од 28. марта до 1. априла и нашле се у рејону прикупљања у следећем распореду: Штаб 15. корпуса у Ердевику; 42. дивизија у рејону Чалма — Стари Дивош — Ердевик — Ђуба; 48. дивизија у рејону Сусек — Нештин — Илок.

У току 3. априла Штаб 1. армије издао је наређење Штабу 15. корпуса да 42. дивизија смени јединице 6. пролетерске дивизије. Извршавајући добијено наређење, Штаб 42. дивизије је 3. априла упутио своју 16. бригаду ка фронту 6. пролетерске дивизије; бригада је преноћила у Адашевцима. Наредног дана, 4. априла, по заповести Штаба 42. дивизије, извршена је смена јединица 6. пролетерске дивизије тако што је 3. бригада 42. дивизије сменила 2. бригаду 6. пролетерске дивизије од железничке пруге Шид — Товарник до пута Мала Вашица — Илинци. Исто тако, 16. бригада 42. дивизије сменила је 3. бригаду 6. пролетерске дивизије на фронту од пута Мала Вашица — Илинци до Босута код Градине. У дивизијској резерви 42. дивизије налазила се 7. бригада у рејону Адашеваца. Дивизија је у овом распореду остала све до 9. априла.

Пошто је одлуком Генералштаба ЈА у састав Северне групе дивизија 1. армије ушла и 22. дивизија, очекивало се да ова дивизија добије наређење за покрет у Срем. Међутим, Генералштаб је 29. марта наредио овој дивизији да у току 30. и 31. марта смени јединице 2. пролетерске дивизије на десној обали Дрине до њеног ушћа у Саву, што је она и извршила.

Командни кадар 13. корпуса и 22. дивизије на прослави дана Октобарске револуције — 7. новембра 1944. у Нишу. У првом реду седе Ратко Софијанић, командант 22. дивизије (први слева), Љубо Вучковић, командант 13. корпуса (трећи слева), и Василије-Васо Смајевић, политички комесар 13. корпуса (четврти слева), (из албума генерала Живка Живковића)

Тек 4. априла 22. дивизија је добила наређење да се стави под команду Штаба 1. армије.

Петог априла Штаб 1. армије издао је наређење Штабу 22. дивизије да до 7. априла са јединицама пређе Саву код Сремске Митровице, а потом изврши покрет у рејону Батровци — Липовац — Моровић, са задатком да смени јединице 1. бригаде 6. пролетерске дивизије на фронту код Липовца.

Извршавајући добијено наређење, 22. дивизија је ноћу 6/7. априла превезла преко Саве своју 10. бригаду, која се потом укрцала у воз и превезла до железничке станице Кукујевци. Бригада је затим одмаршевала до Батроваца, где је почетком ноћи 7/8. априла сменила јединице 1. бригаде 6. пролетерске дивизије на фронту Батровци — Липовац.

Током 7. априла Саву су прешле 8. и 12. бригада 22. дивизије. Потом је 8. бригада превезена железницом до Кукујеваца, а одатле је одмаршевала до Моровића, док је 12. бригада одмаршевала до Кукујеваца.

Наредног дана је 8. бригада сменила јединице 2. батаљона 10. бригаде на десној обали Босута код Батроваца, а смењени батаљон 10. бригаде посео је положај испред Липовца. На тај начин, крајем дана 8. априла на фронту у Срему од Батроваца до Спачве западно од Липовца налазиле су се две бригаде 22. дивизије. У току 9. априла стигла је у Батровце и 12. бригада, па се цела 22. дивизија нашла на овом делу фронта у Срему.

Друга тенковска бригада, без 2. тенковског батаљона и 2. чете Мотодесантног батаљона, била је сопственим ходом упућена у Ердевик, где је стигла 7. априла. У очекујући рејон у Беркасову ова бригада је стигла 11. априла.

ГРУПИСАЊЕ И РАЗВОЈ БОСАНСКЕ ОПЕРАТИВНЕГРУПЕ ДИВИЗИЈА

Ноћу 27/28. марта у раним јутарњим часовима, Штаб 1. армије издао је наређење дивизијама и команди позадине армије којим их обавештава да ће, ради извођења операција на јужном крилу сремског фронта, један део снага 1. армије бити повучен из Срема и упућен у источну Босну. У вези с тим је било наређено да 5. дивизија упути сву своју артиљерију, осим Противавионског дивизиона, за Сремску Митровицу, да 4. крајишка бригада одмаршује истог дана из села ЈБубе у Чалму и да 1. југословенска бригада истог дана до 20 часова стигне из Кукујеваца у Ердевик.

Истим наређењем било је регулисано да 1. пролетерска дивизија 28. марта пре зоре скине са ватрених положаја и упути у Сремску Митровицу Топовски дивизион 76 мм М 42 из састава Артиљеријске бригаде. Такође, било је наређено да 6. пролетерска дивизија у исто време пошаље свој Хаубички дивизион 122 мм у Сремску Митровицу.

Поред тога, било је наређено да командант позадине армије изда 5. дивизији пушке за наоружање нових бораца, да дивизију снабде довољном количином муниције и све камионе прикупи у Сремској Митровици и стави их на располагање 5. дивизији ради превожења њених јединица и материјалних средстава.

Два дана касније, 30. марта 1945, командант 1. армије издао је наређење за ,,концентрацију снага" којим је било наређено да 2. пролетерска дивизија, по извршеној смени од јединица 22. дивизије, крене из Мачве и преко Лознице и Зворника одмаршује у рејон Козлук — Трновица — Брањево, с таквим прорачуном да у наведени рејон стигне 2. марта 1945. до 20 часова и по доласку ухвати везу са 17. дивизијом, која се тада налазила на положајима у рејону Бијељина — Јања — Модран.

Истим наређењем је било регулисано да 5. дивизија продужи покрет својих јединица из рејона Шабац — Сремска Митровица са таквим прорачуном да 2. марта 1945. стигне у рејон Зворник — Каракаја — Јардан — Чолопек — Тршић.

Телефонисти Чете за везу 22. дивизије постављају телефонску линију између штаба дивизије и јединица у првој борбеној линији (из албума генерала Живка Живковића)

Генерал-лајтнант Велимир Терзић, заменик начелника Врховног штаба НОВ и ПОЈ, односно Генералштаба ЈА

Поступајући по добијеним наређењима, јединице 2. пролетерске и 5. дивизије маршевале су крајем марта и почетком априла долином Дрине од Шапца ка мосту код Зворника, а потом левом обалом Дрине од Зворника ка Бијељини. Маршевање је трајало непрекидно око седам дана и ноћи. Људи и стока падали су од умора. И борци и старешине су били свесни да се ови покрети врше с циљем да коначно разбију непријатељске формације на сремском фронту и крену у последње борбе за коначно ослобођење своје домовине. И, коначно, у току 4. и 5. априла јединице 2. пролетерске и 5. дивизије стигле су у рејон Брезово Поље — Корај — Челић, из кога су 6. априла кренуле у борбу за ослобођење Брчког и других места у Посавини.

Јединице 17. дивизије, без 2. крајишке бригаде, налазиле су се у Семберији, између Ратковца и Драгаљевца, у додиру са јединицама немачке 22. гренадирске дивизије.

Тако су, после осмодневних напорних и бесаних маршева, јединице Босанске оперативне групе дивизија, са изузетком јединица 2. батаљона 2. тенковске бригаде, стигле 5. априла на југоисточне прилазе

ЧУВАТИ до КРАЈА 1950 248

ПОВЕРЕНИШТВО НАРОДНЕ ОДБРАНЕ
ДЕМОКРАТСКЕ ФЕДЕРАТИВНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Број:255/1945 г.
1 марта 1945 г.

ВОЈНО-ИСТОРИЈСКИ ИНСТИТУТ, ЈНА
Архива Народноослободилачког рата
Бр. Рег. 23/1 ф
К. 21 ф
Fl. 7
2345

Наша Народно-ослободилачка војска, рођена у ослободилачкој борби наших народа, извршујући дело ослобођења наше отаџбине, постала је стварна и једина оружана сила Демократске федеративне Југославије.

Наша војска изграђена је на братству и јединству наших народа и претставља моћан фактор за даље учвршћивање тога братства.

По својој зрелости, ратном искуству и вештини, наша војска остварује улогу једне савремене регуларне армије.

На основи овога,

О Д Л У Ч У Ј Е М:

1.-Да наша Народно-ослободилачка војска Југославије, од сада носи назив "Југословенска армија".

2.-Да морнарица Народно-ослободилачке војске Југославије, носи назив "Југословенска морнарица".

3.-Да се досадашњи Врховни штаб Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославије реорганизује у генералштаб, као непосредан орган Повереништва Народне одбране, за сву оружану војну силу.

ПОВЕРЕНИК НАРОДНЕ ОДБРАНЕ
ВРХОВНИ КОМАНДАНТ
Маршал Југославије

2.3.45

POVERENIŠTVO NARODNE ODBRANE
KOMANDA POZADINE
Br. 248
3.3. 1945 god.

НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ВРХОВНИ ШТАБ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Факсимил одлуке Врховног штаба команданта ЈА о промени назива у Југословенској армији

Врховни командант Југословенске армије маршал Јосип Броз Тито

Брчком, спремне да отпочну борбе за разбијање јужног крила сремског фронта.

Други батаљон 2. тенковске бригаде, без једне тенковске чете, ојачан 2. четом Мотодесантног батаљона, ушао је у састав Босанске оперативне групе дивизија. Он је превезен до Шапца пловним средствима Ратне речне флотиле, одатле сувим делом преко Зворника а делом скелом преко Ковиљаче и Козлука у рејон Брчког, где је једна чета тенкова стигла тек 10. априла.

ГРУПИСАЊЕ И РАЗВОЈ БОСУТСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА

Као што је напред истакнуто Босутска оперативна група дивизија била је формирана с циљем да продором из рејона Батровци — Моровић — Босут кроз Босутске и Спачванске шуме и мочваре избије на линију Врбања — Сољани — Страшинци — Јамена и овлада рејоном Спачва — Врбања — Гуња — Страшинци — Јамена. На тај начин, ова група дивизија је најтешње садејствовала с Босанском оперативном групом у овладавању ширим рејоном Брчког и мостобранима на Сави код овог града.

Поред тога, Босутска оперативна група дивизија је овладавањем просторије јужно од Спачве и Босута непосредно угрожавала непријатељски десни бок сремске утврђене зоне.

Сагласно плану операција за разбијање сремско фронта, у састав Босутске оперативне групе дивизиј ушле су 6. пролетерска и 11. дивизија и 1. коњичк бригада. Било је предвиђено да непосредно јединиц цама ове борбене групе командује Штаб 6. пролетер ске дивизије. Исто тако, предвиђено је да издвојен група официра из Штаба 1. армије, са командантом армије на челу, обједини команду над свим јединиц цама Јужне групе дивизија 1. армије. Према томе обједињено командовање јединицама и Босанске Босутске оперативне групе требало је да врши ко мандант 1. армије са групом официра издвојеном и Штаба армије. Међутим, јединицама Босутске опе ративне групе дивизија командовао је у почетк Штаб 1. армије са командног места у Ердевику. Ка сније, тек 8. априла, команду над свим јединицам Босутске оперативне групе дивизија преузео је Шта 6. пролетерске дивизије. Још касније, 12. априла 194 непосредну команду над свим јединицама Јужн групе дивизија преузео је командант армије. Овакв слабости у систему командовања биле су проузроко ване неопремљеношћу и неразвијеношћу органа јединица за везу.

Груписање јединица Босутске оперативне груп дивизија отпочело је 3. априла а завршено је те 8. априла. Како је текао тај процес видеће се из да љег излагања.

Пошто телефонске и радио-везе нису биле бла говремено успостављене између издвојеног дела Шта ба 1. армије у источној Босни и дивизија Босутск оперативне групе, то је, сходно замисли за дејств Јужне групе дивизија, Штаб 1. армије са свог коман ног места у Ердевику издавао сва наређења коман данта армије непосредно 6. пролетерској и 11. кра јишкој дивизији.

Поступајући у духу добијених директива од Ге нералштаба ЈА и свог команданта, Штаб 1. армиј издао је 3. априла заповест којом је наређено 11. ди визији да са 1. коњичком бригадом, која јој је бил потчињена, крене кроз Босутске шуме ка Јамени Страшинцима ради садејства с Босанском оператив ном групом у нападу ка Бијељини и Брчком. Ист тако, овом заповешћу је регулисано и питање смен јединица 6. пролетерске дивизије од стране јединиц 42. дивизије како би и она била ослобођена дотадаш њих задатака ради упућивања кроз Босутске шум ка рејону Брчко. У поменутој заповести било је, из међу осталог, наређено да 11» дивизија изврши по крет 3. априла пред вече из рејона Сремска Митро вица — Мартинци — Кузмин — Кукујевци, пређ Босут код Моровића и села Босута и ноћу 3/4. апри ла стигне до западне ивице Босутске шуме, где ј требало да припреми јединице за напад на непријат ељска упоришта у Јамени и Страшинцима.

Такође, поменутом заповешћу Штаба 1. армиј од 3. априла било је наређено да 42. дивизија, ноћу 4/5. априла, са две бригаде смени јединице 6. про летерске дивизије између реке Босута и железничк пруге Шид — Товарник, а да ова по извршеној смен јединица прикупи своју 2. бригаду у Адашевцима 3. бригаду у Моровићу.

Поступајући по добијеним наређењима, јединиц 11. дивизије и 1. коњичке бригаде кренуле су из ре јона с. Моровић — с. Босут у две колоне ка Стра шинцима и Јамени. У десној колони, тзв. Филипо

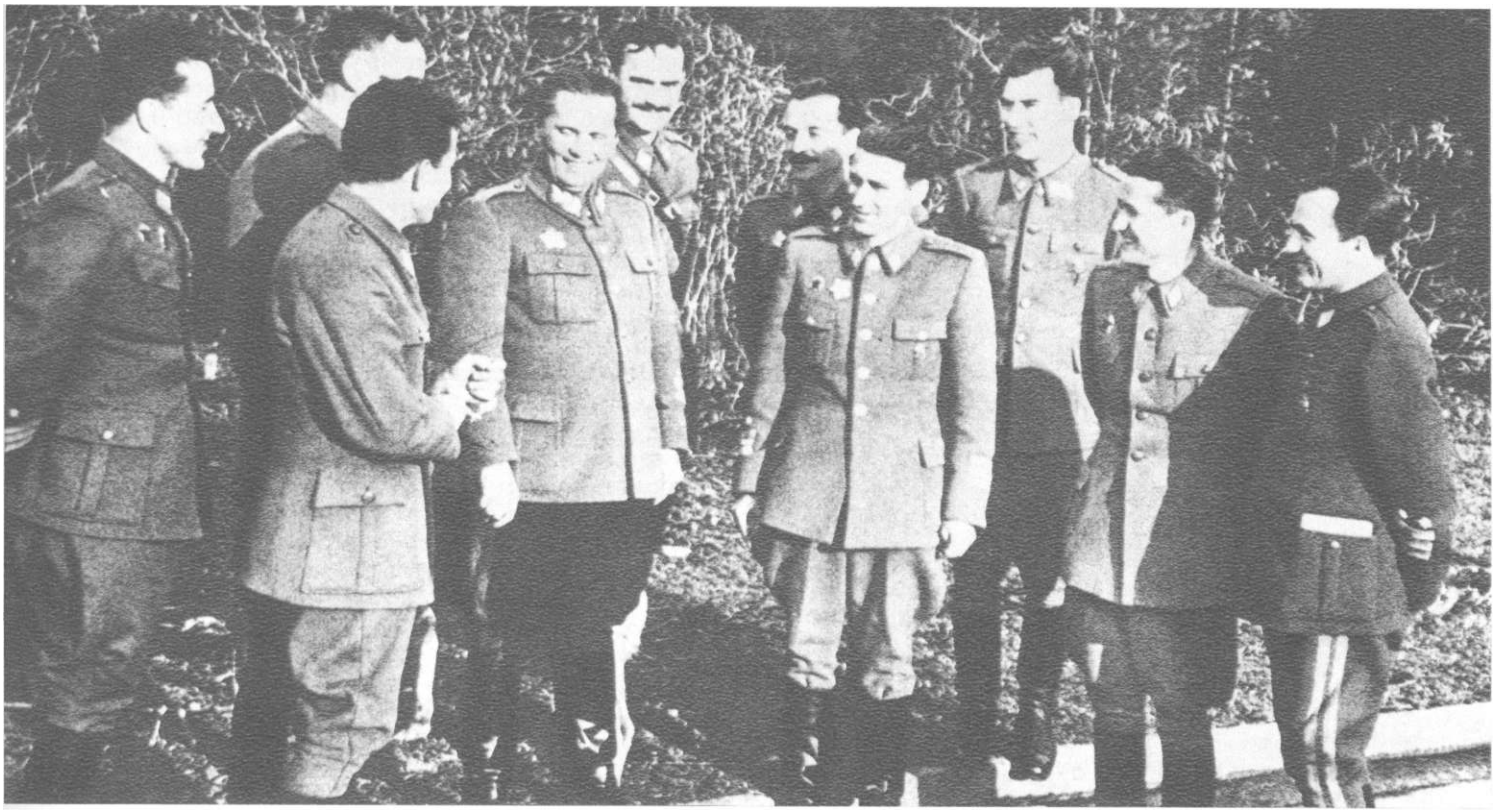

Брховни командант Југословенске армије маршал Тито са командантима армија и својим најближим сарадницима у Генералштабу ЈА приликом доношења одлуке за пробој сремског фронта и извођење завршних операција за ослобођење Југославије у марту 1945. (из фото-архиве Војног музеја у Београду)

Група официра Штаба југословенског ваздухопловства испред зграде Команде ваздухопловства у Земуну на завршетку рата 1945. године — у белој блузи у средини потпуковник Милан Симовић в. д. политичког комесара Југословенског ратног ваздухопловства (из Музеја Југословенског ваздухопловства)

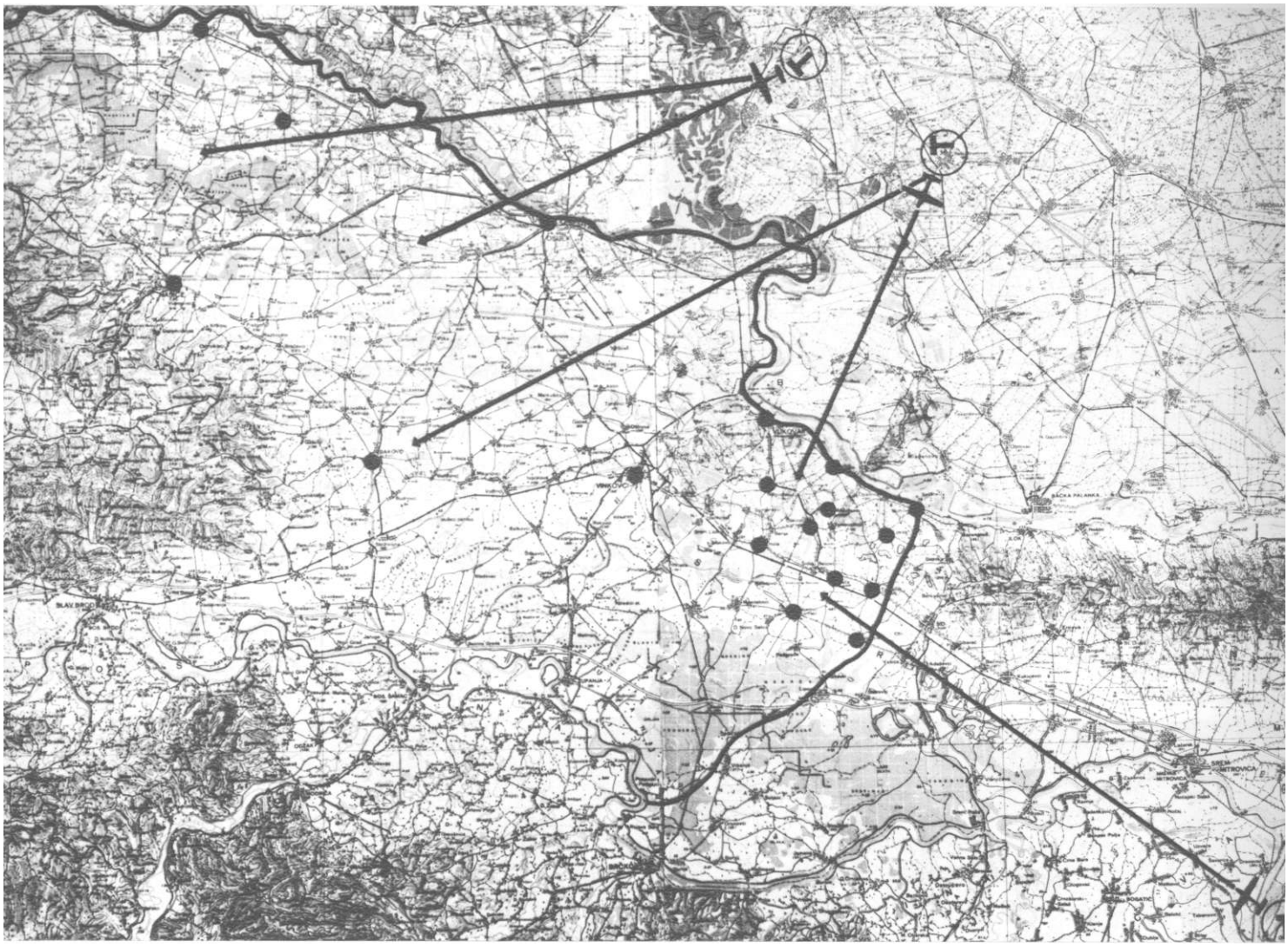

Шема дејства 11. и 42. ваздухопловне дивизије 12. април 1945. при пробоју сремског фронта (из Музеја Југословенског ваздухопловства)

вим путем маршевале су јединице 11. дивизије, без 8. црногорске бригаде, и јединице 1. коњичке бригаде ојачане једним мешовитим артиљеријским дивизионом. У левој колони су маршевале јединице 8. црногорске бригаде насипом на левој обали Саве од села Босут до села Јамена.

Пошто су мостови на бројним каналима били порушени, покрети јединица одвијали су се веома споро, тако да су у рејон Страшинци — Јамена стигле тек у поподневним часовима 4. априла.

Покрет 6. пролетерске дивизије отпочео је 5. априла. Из Моровића кренула је 3. бригада ове дивизије Филиповим путем ка рејону Врбање, где је стигла 6. априла у преподневним часовима. Њена 2. бригада је 5. априла одмаршевала из Адашеваца у Моровић где је преноћила као дивизијска резерва. Њена 1. и Артиљеријска бригада налазиле су се у нападном борбеном поретку код Батроваца и Липовца.

Наредног дана, 6. априла 1945, из рејона Моровића ка рејону Врбање кренула је левом обалом реке Студве и 2. бригада 6. пролетерске дивизије. Међ^ тим, наишавши на порушен мост, бригада је пренс ћила у Спачванској шуми и тек у поподневним часс вима стигла у шуму Свено, код Врбање.

Поред тога, Штаб 1. армије упутио је из рејок Шида ка Страшинцима два дивизиона артиљери; из састава Артиљеријске бригаде 48. дивизије кг ојачање 11. дивизији. Ове јединице су крајем да* стигле у састав 11. дивизије.

И напокон, ноћу 7/8. априла, пошто су биле см< њене од јединица 22. дивизије, из рејона Липовг кроз Спачванске шуме ка Сољанима кренуле су j< динице 1. личке и Артиљеријске бригаде 6. прол< терске дивизије и у рејону шуме Бусевине код С< љана стигле 8. априла ујутро.

Тако су тек 8. априла 1945, у рејону Врбања - Сољани — Страшинци — Јамена, биле прикупље* све јединице Босутске оперативне групе. На жалос овако поступно и споро груписање јединица ове гр;

Штаб Групе ваздухопловних дивизија (у првом реду слева надесно): генерал-мајор авијације Зденко Улепич, совјетски ваздухопловни генерал Андреј Никифорович Витрук, један совјетски ваздухопловни пуковник и генерал-мајор авијације Божо Лазаревић са групом југословенских и совјетских ваздухопловних официра (из Музеја Југословенског ваздухопловства)

пе није пружило могућност њеног једновременог увођења у борбу, одложивши за неколико дана овладавање рејоном Врбања — Гуња, што је био један од задатака ове оперативне групе.

ГРУПИСАЊЕ И РАЗВОЈ ЈЕДИНИЦА 2. АРМИЈЕ

Као што је већ речено, планом операције за разбијање непријатељских снага на јужном крилу сремског фронта било је предвиђено да се јединице 2. армије групишу у рејону Срнице — Грачаница, пробију непријатељски фронт код Срница и овладају рејонима Срнице — Градачац — Модрича и Сокол — Грачаница. На тај начин, биле би раздвојене снаге непријатеља у рејону Добоја од његових снага у рејону Брчког и обезбеђен леви бок Босанске оперативне групе дивизија у току борбе за овладавање рејоном Брчко — Орашје — Босански Шамац.

Имајући у виду наведене оперативне захтеве, Штаб 2. армије је првих дана априла груписао и развио снаге 23. и 25. дивизије и 2. бригаде 17. дивизије у рејону Сребрник — Срнице, тако да су се

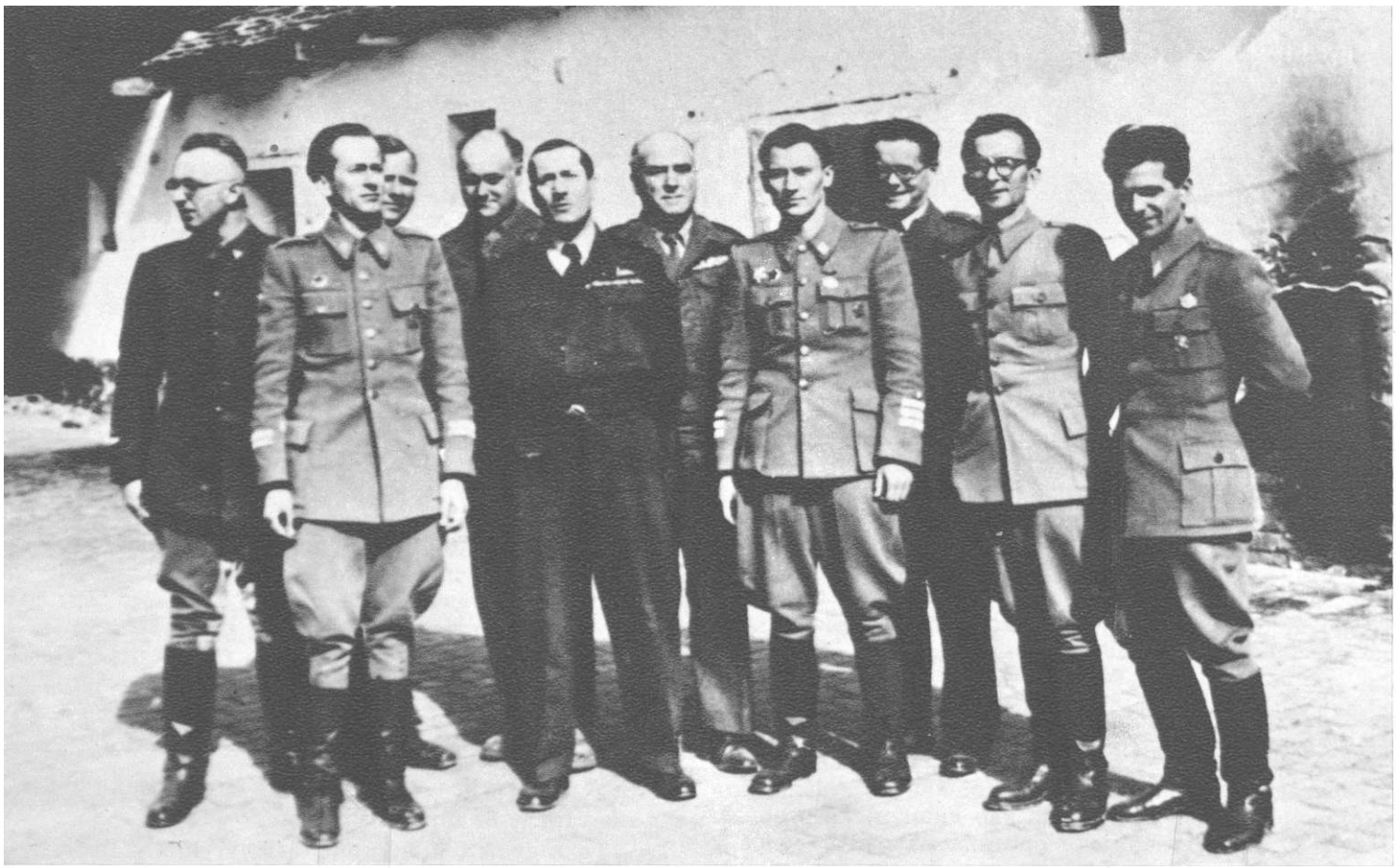

Вицемаршал Ли са члановима пратње у Штабу 1. армије, у Ердевику, почетком априла 1945. (из албума генерала Милутина Мораче)

оне 4. анрила нашле на полазним положајима за напад.

Остале јединице 2. армије, 17. и 28. дивизија, налазиле су се у одбрамбеном борбеном поретку на делу фронта од Бијељине до Челића и Зовика на северним падинама Мајевице. Као што је познато, одлуком Генералштаба ЈА јединице 17. дивизије ушле су у састав Босанске оперативне групе дивизија 1. армије, док су јединице 28. дивизије биле смењене на положајима код Челића од јединица 2. пролетерске дивизије тек 5. априла, када су по наређењу Штаба 2. армије одмаршевале у рејон Тузле, где су се задржале у својству армијске резерве.

Јединице 45. дивизије налазиле су се на делу фронта у долини Спрече од Сокола до гребена Озрена, да би 4. априла заузеле нападни борбени поредак.

Овако брзо груписање и брз развој у нападни борбени поредак јединица 2. армије било је могуће извршити захваљујући чињеници што су се главне снаге ове армије већ налазиле у изворном делу реке Тиње, где су биле ангажоване на сламању непријатељске офанзивне операције ,,Мајска олуја".

ГРУПИСАЊЕ И РАЗВОЈ ЈЕДИНИЦА 3. АРМИЈЕ

Сагласно одлукама на саветовању команданта армије код Врховног команданта у Београду и директиви Генералштаба ЈА, 3. армија је требало да

Наступање делова 11. дивизије према Беркасову (из ратне штампе)

Генерали Пеко Дапчевић (десно), командант 1. армије, и Милутин Морача, начелник Штаба 1. армије, припремају план операције за пробој сремског фронта (из листа 1. армије „За победу")

групише главне снаге у Барањи у рејону Торјанци — Болман — Јагодњак, а помоћне у рејонима Дарда — Биље у Барањи и Каравуково — Бач у Бачкој.

Пошто су се јединице 3. армије — 16, 36. и 51. дивизија, осим 8. бригаде 51. дивизије — још одраније налазиле на фронту у Барањи на десној обали Драве, било је потребно да се изврше само мања прегруписавања јединица, што је и извршено у времену од 4. до 6. априла.

Пошто је одлуком Генералштаба ЈА 6. корпус са 12. и 40. дивизијом стављен под команду 3. армије и пошто је његова употреба у операцији за разбијање непријатељског сремског фронта била предвиђена у рејону Нашице — Подгорач, било је потребно да се до почетка форсирања Драве јединице 6. корпуса из рејона Папука доведу у напред наведени рејон. Овакав задатак 6. корпуса био је изводљив уз непрекидно вођење борби на дубини од око 80 км. Наиме, после немачких операција ,,Вукодлак[a], „Папук" и ,,Планински ветар", извршених током зиме и пролећа 1945, територија источне и централне Славоније била је покривена веома густом мрежом гарнизона и упоришта. Непријатељ је непрекидно настојао да своју позадину стратегијског фронта у Срему темељито очисти од већих оружаних формација Југословенске армије.

Поступајући по наређењу Генералштаба ЈА, 6. корпус је после тешких борби успео да се пробије кроз Пожешку котлину и тек током 14. и 15. априла стигне у рејон Бучје — Разбојиште — Подгорач — Нашице и узме учешћа у борбама које је 3. армија водила за ослобођење Нашица.